

Luieren is er niet meer bij voor architecten

Leegstaande winkels, lelijke opslagloodsen op het platteland. Architecten, doe er iets aan! Die oproep klinkt vanuit het Nederlands paviljoen op de Architectuur Biënnale in Venetië.

Henny de Lange | TROUW | May 26 2018

Architect Winy Maas heeft vandaag een pyjamadag. Niet thuis in zijn eigen bed, maar in Venetië waar de Architectuur Biënnale begint. In het Nederlandse paviljoen ligt hij onder de lakens. Lekker wat luieren is er niet bij. Hij is beschikbaar voor interviews en verder is de architect - in eigen land bekend van onder meer de Markthal in Rotterdam - gewoon aan het werk met laptop en mobiel.

Je moet wat om op te vallen op dit vermaarde architectuurevenement, waar naast de centrale tentoonstelling tientallen landen een aparte presentatie hebben in een eigen paviljoen in de Giardini. Voor het beste paviljoen is er ook een prijs. De samenstellers van de Nederlandse inzending doen er vooraf wat geheimzinnig over, maar misschien schuiven er wel meer bekende architecten tussen de lakens, wie weet ook Rem Koolhaas.

Toch heeft deze pyjama-actie meer om het lijf dan een publiciteitsstunt. De Nederlandse inzending, 'WORK, BODY, LEISURE', samengesteld door de architect en onderzoeker Marina Otero Verzier, gaat over de effecten van automatisering en digitalisering op de werkvloer en het privéleven van mensen. Door de opmars van laptop en mobiel vervagen ook de grenzen tussen vrije tijd en werk. Werknemers hoeven niet per se naar kantoor om te kunnen werken. Dat kan ook thuis, zelfs vanuit bed. De slaapkamer in het Nederlandse paviljoen is een replica van kamer 902 van het Amsterdamse Hilton Hotel, waar John Lennon en Yoko Ono in 1969 tijdens hun huwelijksreis hun wereldberoemde 'Bed-in for Peace' hielden. Otero Verzier: "Door het bed te gebruiken als horizontale architectuur voor protest, werk en voortplanting liepen ze in feite vooruit op deze tijd, waarin het bed dankzij laptop en mobiel steeds meer als een zacht kantoor wordt gebruikt."

Automatisering

In het paviljoen zijn meer kamers ingericht die de gevolgen van de automatisering in beeld brengen. Bezoekers kunnen een blik werpen in de controlekamer van een containeroverslagbedrijf in de Rotterdamse haven, waar spierballen plaats hebben gemaakt voor gerobotiseerde voertuigen. Ze zien hoe in de kassen in het Westland bloemen, fruit en groente groeien zonder dat er een mensenhand aan te pas lijkt te komen. In het kantoor zitten nog wel mensen, maar die hebben vaak geen vaste werkplek meer. In een volgende kamer gaat het over het uitbesteden van arbeid naar landen als India.

Wat kunnen architecten eraan doen om zo'n geautomatiseerde samenleving leefbaar te houden? Moeten ze steden gaan ontwerpen voor mensen die door de verregerende automatisering niet meer hoeven te werken? En daarmee in het voetspoor treden van de kunstenaar Constant Nieuwenhuys (1920-2005). Hij werkte van 1956 tot 1974 aan zo'n stad van de toekomst: Nieuw Babylon, waarin mensen altijd vrij zijn en een spelend, lerend en nomadisch bestaan leiden. Of is dat veel te optimistisch en kunnen ze zich beter richten op de leegstand in winkelstraten of de lelijke opslagloodsen en grauwe distributiecentra die het platteland steeds meer vervuilen?

'WORK, BODY, LEISURE' biedt geen antwoorden. Dat was ook niet de insteek, zegt Otero Verzier. De tentoonstelling is vooral bedoeld als een 'aanmoediging' tot discussie onder architecten, die zich naar haar mening nu te afzijdig houden. Rijksbouwmeester Floris Alkemade, als adviseur betrokken bij de Nederlandse inzending, deelt die conclusie. Door de snelle groei van de economie reiken de bomen weer tot de hemel. "Er is na de crisis nu weer heel veel werk voor architecten. Maar het tragische is dat ze door de grote invloed van

projectontwikkelaars hun maatschappelijke rol uit het oog dreigen te verliezen. Het gaat alleen maar om kosten en geld. Architecten moeten veel nadrukkelijker maatschappelijke vragen agenderen."

De echte wereld

De digitalisering biedt een totaal nieuwe context voor architecten, meent de rijksbouwmeester. "We staren gemiddeld 400 tot 500 minuten per dag in een scherm. In de Verenigde Staten is dat al 600 minuten, terwijl we 1000 minuten per dag wakker zijn. De werkelijke wereld om ons heen fascineert ons steeds minder. Architecten moeten zich afvragen hoe ze kunnen voorkomen dat we die echte wereld gaan verwaarlozen. Er spelen zoveel relevante thema's waarop ze zich kunnen richten, of het nu gaat om woningen voor vluchtelingen, de sociale tweedeling, de vergrijzing of de verloedering van het platteland. Dat vraagt veel verbeeldings- en ontwerpkraft." Die te stimuleren, met bijvoorbeeld prijsvragen, ziet hij als een belangrijke taak van de rijksbouwmeester.

Leegstand

Een 'prachtige opgave' voor architecten de komende jaren is ook de groeiende leegstand in winkelstraten. Die is volgens Alkemade niet alleen het gevolg van het shoppen via internet. "Vanuit het commerciële denken zijn er ook winkels gekomen waar ze vroeger niet waren, zoals op stations, in de hal van ziekenhuizen. Elke plint van een publieksgebouw moet tegenwoordig opgevuld worden met winkels. Het gekke is dat steden in het verleden perfect konden functioneren zonder dat er zoveel winkels waren. Laten we ophouden om in elke leegstaande winkelruimte weer een nieuwe winkel neer te zetten. Onze steden kunnen ook floreren als architecten zorgen voor goede ruimtes waar mensen graag komen. Dat kan echt. Denk maar eens aan het Lange Voorhout in Den Haag. Er is daar helemaal niets, geen winkel te bekennen en toch is het een heerlijke plek waar altijd mensen zijn."

De Architectuur Biënnale van Venetië gaat vandaag open voor het publiek en duurt t/m 25 november.